

לשוננו לעם

קונטרסים עממיים לענייני לשון
בעריכת ע' איתן ומ' מדן

מחזור כד (קונטרסים רל"א—ר"מ)

תשל"ג

הוצאת המזכירות המדעית של האקדמיה ללשון העברית
ירושלים

על יסוד פיסוק משובש של הטקסט המקראי. מקרה דומה הוא הניב סלע המחלוקת. הביטוי הזה מקורו בשמואל א' כג, כח: וישב שאול מרדוף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים, על-כן קראו למקום ההוא סלע המחלוקת. מן הצירוף סלע המחלוקת צמח הניב סלע המחלוקת, אף שקשר המשמעות שביניהם קלוש.

הערות ותגובות

א

למאמרו של אבא בנדויד (לשוננו לעם רכ"ט, עמ' 247) מעיר לנו פרופ' גביע צרפתי:
בדבר ביטוי הברכה יזכרונו לברכה לחיי העולם הבא יש להזכיר, שכבר נמצא בתלמוד (קיד' לא ע"ב). תמוה הדבר, שאף בן-יהודה לא הביאו אלא מן הרמב"ם.

ב

למאמרו של ג' ברגרין על שבת שלום ומבורך (לשוננו לעם רל"א, עמ' 3 ואילך) מעירה לנו הגב' מאיה פרוכטמן על דעתו של ראב"ע, שהביא ר' אברהם בן עזריאל בס' 'ערוגת הבשם' (כרך ב', עמ' 199) בזה"ל: "...ואתה שלום (שי"א כה, י), פירש ר' אברהם תואר וכן אני שלום (תה' קכ, ז) תואר...". ואף על פי שבפירושו לפסוק בתהלים ראה ראב"ע את הביטוי כ"דרך קצרה" (במשמעות "איש שלום"), ייתכן, שבתודעתם של טובעי המטבע שבת שלום או שבת שלום ומבורך נתפסה המלה שלום כתואר, כמו התואר טוב בצירוף שבת טוב, הנוכח במאמרו של ברגרין.

ג

מר מאיר רוטנברג בא לחוק את דברי ג' ברגרין במאמרו הנ"ל, פי בברכה שבת שלום ומבורך יש לראות קיצור לשון במקום שבת שלום שבת מבורך, והוא מציין, שקיצור זה אינו חידוש, והוא מדרכי ההשמטה של המקרא ושל המחברים שלאחר המקרא. "השמטת שם-עצם, שהופיע במשפט פעם אחת, ותוכן המשפט מחייב את הישגתו בו... היא השמטה שכיחה למדיי במקורות הלשון העברית"¹, אחת הדוגמאות לכך היא: אבן שלמה וצדק יהיה לך וגו' (דב' כה, טו), שעניינו: אבן שלמה ואבן צדק יהיה לך וגו'.

חיוק גוסף מביא מר רוטנברג לדברי מר ברגרין על שימוש של השם שבת כאן בלשון זכר פקיצור של יום שבת: דרך קיצור כזו של שימוש בסומך לבדו במקום צירוף הסמיכות כולו אף היא מדרכי הקיצור המצוינות הרבה במקרא, למשל: וירא את כל פפר הירדן פי כלה משקה (בר' יג, י), שעניינו: ... פי כלה ארץ משקה. ובלשון המשנה: אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להן אונאה (ב"מ ד, ד), שעניינו: ... יש להן טענת אונאה ובדרך זו יתפרשו גם שאר הדוגמאות של שימוש שבת בלשון זכר, המובאות במאמרו של ברגרין, כגון: בא שבת - בא מנוחה" = בא יום שבת - בא יום מנוחה".

1. מר רוטנברג ייחד לבעיה זאת של השמטה מחקר שלם ומפורש, ופרק ממנו נדפס ב'לשוננו', כרך ל"ב, עמ' 347-358; ל"ג, עמ' 7-14.
2. לדרך קיצור זו דוגמאות רבות מצויות במאמרו הנ"ל של מר רוטנברג ב'לשוננו' ל"ב ול"ג.

לשוננו לעם

קונטרסים עממיים לענייני לשון

בעריכת ע' איתן ומ' מדן

מתחור כד, קונטרס ו (רל"ו) אדר א' וב' תשל"ג

התוכן:

ז' בן-חיים - ממילוננו של בן-יהודה ועד היום

ע' בן-עזרא - תוספת מלים (המשך)

צ' הרפבי - על מבטאם העברי של עולי גרווייה

י' בן-נון - הגיית צפת-צבת וטעמה

ש' קונוט - לשימושן של מלים עבריות באשכנז

ע' איתן - הערות על שימוש מלת-היחס עם

י' שבטיאל - "שלי-שלי"

ש' אברמסון - עוד ליציצית לשון

הוצאת המזכירות המדעית של האקדמיה ללשון העברית

ירושלים

ד.

פרופ' שמא יהודה פרידמן מניד-יורק מציין, כי בכתב-
היד של המקורות התלמודיים מצוי צירוף של שני לואים, שהראשון
שם-עצם שהוא סומך, ואחריו לואי שם-תואר, והם מצורפים עי-
ויין החיבור (על דרך "שבת שלום ומבורך"). כדוגמה הוא
מביא "שביל היחיד והקבוע (פאה ב, א. - בדפוסים "שביל
היחיד הקבוע", פלומר שבילו של היחיד - לא של הרבים -
שהוא קבוע). המעיר מרמז לדברי ריין אפשטיין, מבוא לנוסח
המשנה, עמ' 1088, על וא"ו הפירוש ועל וא"ו הנשוא.
הא' פרידמן מעיר, כי וי"וים מיותרות רבות באות בסמוך
לאותיות בומ"ף - מחמת קרבה פונטית, והוא מעלה השערה, שמא
אף כאן "שלום ומבורך" נכנסה תנועת ו פדי לחצוץ בין המ"ם
שבסוף שלום לבין המ"ם שבראש מבורך.